

Szabó Erzsébet

Műfajelméleti bevezető

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Szeged, 2020

A tananyagot Dr Szabó Erzsébet, a Szegedi Tudományegyetem Germán Filológiai Intézetének adjunktusa készítette a Bevezetés az irodalomtudományba és filológiába című kurzus keretein belül.

A tananyag témája: A műfajelmélet, a műfajelmélet alapfogalmai, a műfajelméletek két típusa: rendszerszempon t u műfajelméletek, történeti szempont u műfajelméletek. A tananyag célja, hogy a hallgató megértse a klasszifikáció fogalmát, jelentőségét, megismerje a műfajelmélet osztályozó fogalmait és a műfajok két alapvető osztályozási lehetőségét.

A tananyag elvégzésének ideje: ca. 60 perc

A tanulás javasolt menete: Nézze át a jelen vázlatot, hogy áttekintést nyerjen a teljes tananyagról, majd hallgassa meg a csatolt mp4-fájlon levő hanganyagot. Ezután tekintse át az itt felsorolt fogalmakat. Végül oldja meg a tanulás eredményességét tesztelő feladatsort.

Tartalom

Osztályozás

A műfajelmélet mint osztályozó tudomány

A műfajelmélet alapfogalmai

Rendszerszempon t u műfajelméletek

Történeti szempont u műfajelméletek

Főbb terminusok

Záróteszt

A műfajelméletek típusai

a) rendszerszempon্তু műfajelméletek

A rendszerszempon্তু műfajelméletek abból indulnak ki, hogy a műfajok zárt és változatlan rendszert alkotnak, univerzálisak. Céljuk a műfajok rendszerének, a rendszert felépítő racionális, logikai elveknek, valamint az egyes műfajok időtlen, változatlan jellemzőinek meghatározása.

Képviselők:

+ **Charles Batteux:** *Tanulmány a szépművészetek visszavezetéséről egyazon elvre*, 1747

Batteux a művészeteket Arisztotelészt követve az ember utánzó természetére vezeti vissza.

Központi elv: úgy véli, hogy az egyes műnemeket az különbözteti meg, hogy mit, hogyan utánoznak.

+ **Johann Wolfgang von Goethe:** *Nyugat-Keleti Divan*, utószó (*A költészet természeti formáiról c. rész*), 1819

Központi elv: Úgy véli, hogy univerzális és időtlen költői kifejezési módok léteznek. Ezeket a költészet természeti formáinak nevezi. Az egyes műfajok a természeti formák kombinációi.

Charles Batteux - Forrás:
<https://memim.com/charles-batteux.html>

Johann Wolfgang von Goethe. Forrás:
<https://hu.wikipedia>.

Feladat: Oldja meg az alábbi feladatot Arisztotelész *Poétikájáról*:

https://redmenta.com/?solve&ks_id=1196837730

b) történeti szempontú műfajelméletek

A történeti szempontú műfajelméletek abból indulnak ki, hogy a műfajok történetileg és regionálisan változnak, fogalmuk viszonylagos. Céljuk: a műfajok történeti, regionális változatainak meghatározása, jellemzőinek feltárása. (pl. 16. századi pikareszkregény, 18. századi levélregény, termelési regény, kortárs karanténregény stb.)

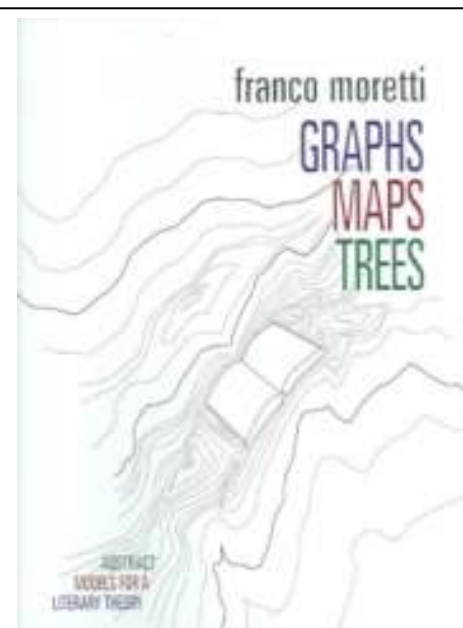
Képviselők:

+ **leíró poétikák:** alkotóik szerint a művész nem szabálykövető mesterember, hanem autonóm személyiség, aki maga teremti meg alkotása szabályait, innovációra törekszik.

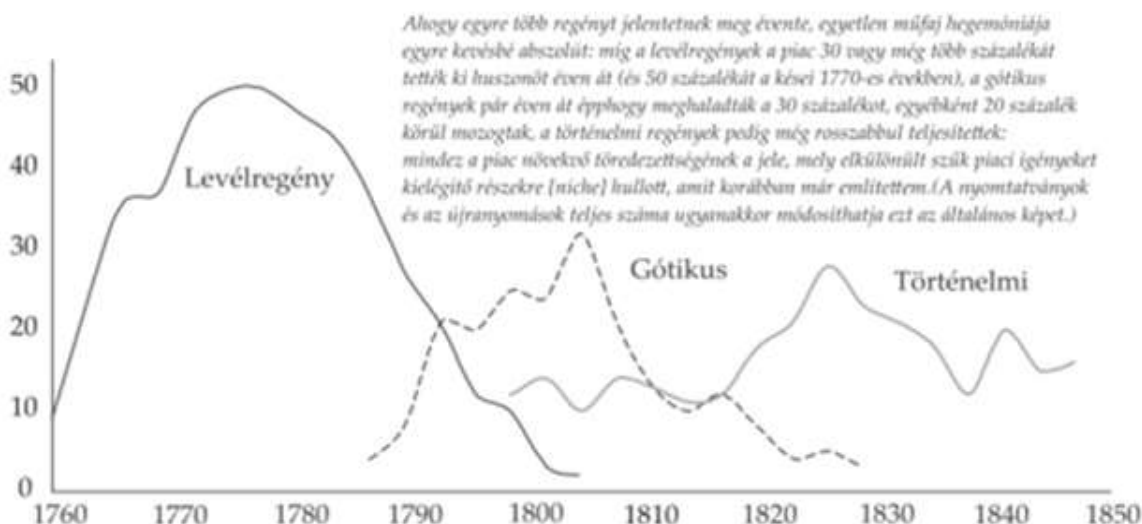
→ A műfajok változnak, térben, időben eltérőek.

+ **Franco Moretti**, a digitális irodalomtudomány képviselője, a „távoli olvasás” (distant reading) koncepciójának kidolgozója. *Gráfok, térképek, fák*, 2005. Állítása szerint a műfajok időbeli, „ideiglenes struktúrák”, bizonyos ideig tartanak, majd hanyatlásnak indulnak, „életciklusuk” egy generáció: 25-30 év.

+ **kognitív poétikák**, Arthur M. Jacobs és kutatócsoportja szerint a műfajok szubjektív kognitív sémák.

Feladat: Az alábbi két grafikon az uralkodó regényformákat mutatja Nagy Britanniában 1760-1850, valamint 1740 és 1790 között. Tanulmányozza a grafikonokat, majd hallgassa meg a csatolt ppt-n **Franco Moretti** műfajkonceptiójával foglalkozó hanganyagot! (7., 8. sz. dia)

Forrás: <http://epa.oszk.hu/03500/03580/00008/pdf/>

9. ÁBRA: A brit regényműfajok, 1740-1900

A kognitív műfajelméletek abból indulnak ki, hogy a műfajok az irodalmi szövegek befogadásának irányításában játszanak szerepet. Olyan az elménkben tárolt, szubjektív **kognitív sémák** – azaz strukturált adathalmazok –, amelyek bizonyos ingerekre, pl. paratextusokra, felidéződnek és irányítják a befogadást.

Paratextusnak a könyv azon részeit nevezzük, amelyek nem tartoznak szorosan magához a „fő” szöveghez (az irodalmi műhöz), így pl. a szerző nevét, az illusztrációkat, a címet, az előszót, a műfajmegjelölés, a recenziókat.

A három műfajelmélet típus közül ez a legújabb koncepció. A **kognitív poétika** képviselőinek álláspontja. A kognitív poétika azzal foglalkozik, hogy az ember mely kognitív (megismeréssel összefüggő) képességei és hogyan játszanak szerepet az irodalmi szöveg megértésében.

Arthur M. Jacobs német pszichológus és kutatócsoportja kísérletileg is igazolta, hogy másképp olvassuk ugyanazt a szöveget, ha fikcionálisnak vagy ha faktuálisnak gondoljuk -> Megkülönböztetik a fikcionális módú és faktuális módú olvasást. A kísérletek szerint a fikcionális módú olvasás lassúbb, empatikusabb olvasás, a lehetőségek mérlegeléséhez (mi történhetne, mi történhetett volna stb.) kapcsolódik.

Főbb terminusok

Osztályozás
Műnem, műfaj, alműfaj
Rendszerszemponutú műfajelméletek
A költészet természeti formái
Történeti szempontú műfajelméletek
Műfajok mint ideiglenes struktúrák
Kognitív műfajelméletek
Műfajok mint kognitív sémák
Paratextus

Irodalom

Goethe: *Noten und Abhandlungen zum besseren Verständnis des West-östlichen Divans*.
<http://www.zeno.org/Literatur/M/Goethe,+Johann+Wolfgang/Gedichte/West-%C3%B6stlicher+Divan/Noten+und+Abhandlungen+...>

Jacobs, Arthur M et al.: *Fact versus Fiction - How paratextual information shapes our reading processes*, in: *Social Cognitive and Affective Neuroscience* 2012:1.

Jeney Éva: *Műfajtan-e az elmélet*. Helikon 2016: 3, 355-360.

Moretti, Franco: *Gráfok, térképek, fák*. Helikon 2017:2, 193-215.
http://epa.oszk.hu/03500/03580/00008/pdf/EPA03580_helikon_2017_2_193-215.pdf

Zwaan, R. A. (1994). Effect of genre expectations on text comprehension. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 20(4), 920–933.

Ungváry Rudolf – Orbán Éva: *Osztályozás és információkérés. Kommentált szöveggyűjtemény. Első kötet: Az osztályozás és elmélete*. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár. 2001.

Tanulja meg a főbb szakkifejezéseket. Ezután tekintse át, mit tanult az előadásból és végezze el a csatolt ellenőrző feladatsort az alábbi linken: <https://learningapps.org/16295791>